

Trender bokåret 2019

Boklista speiler i stor grad hvordan bokåret har vært: Det er lite som skiller seg ut som helt nytt, men jeg begynner med det kanskje mest påfallende selv om det ikke er en ny trend:

- **Kjønnsfordeling:** Hva med gutta? Hvor blir det av alle gutta?? Selv med et kritisk blikk på kjønnsfordelinga blant hovedpersonene ble den slik på årets TUL-liste: **43 jenter og 25 gutter**. Noen bøker har to fortellere, en av hvert kjønn, mens noen har mange ulike fortellerstemmer, men likevel... Blant ungdomsbøker i 2019 av *norske* forfattere er fordelinga sånn: **20 jenter – 10 gutter**. Tar man med oversettelsene blir bildet litt mer nyansert, men fremdeles er det flere jenter enn gutter også i de oversatte ungdomsbøkene. (Teller man med barnelitteratur jevner det seg enda mer ut.)
 - Hovedpersonene er altså i all hovedsak jenter. Bare i spenningsbøkene finner man en litt jevnere fordeling mellom kjønnene, men da slår det negativt ut i den andre retninga. I den store kategorien om **livet** er det forsvinnende få gutter. Men de guttene som får slippe til, viser seg gjerne fram i gode og sterke realistiske fortellinger med høyt kvalitetsnivå. De sliter og er påfallende **trøblete og sinte**, hardtslående og råe, men de er veldig få...
 - All ære til Arne Svingen som akkurat har gitt ut sin bok nr. 100 (*Alle mine venner er vampyrer* - for mellomtrinnet) og som bidrar så godt han kan til å utjevne kjønnsbalansen i litteraturen – og som jobber for å løfte fram gutter og lesing. Han skriver for gutta og om gutta, og formidler om og til guttelesere.

Størst trend innenfor en tematisk kategori:

- **Utfordrende familieforhold** er en tydelig trend som fortsatt holder seg sterk i 2019. Derfor har det kommet inn en ny kategori i lista som vi har kalt *Familie-trøbbel*. Det er ikke et nytt tema, men fremdeles høyst aktuelt i ungdomslitteraturen. Under den paraplyen ligger det mange underkategorier som handler om de utfordrende sidene ved livet.
 - Vold i familien, omsorgssvikt, overgrep, mobbing, psykisk sykdom og samlivsbrudd, flytting, identitet og andre utfordringer. Ikke alt ordner seg med happy ending. Heldigvis møter vi også voksne bi-personer som er tydelige, fornuftige og støttende. Men ikke alltid.
- **Klasseforskjeller** og fattigdom problematiseres mer enn før i skjønnlitteraturen, også hos norske forfattere. Men det flerkulturelle ligger nå mer som et naturlig bakteppe for fortellingen, i stedet for å være fokus for problemene i plottet.
- **Selv mord og psykisk helse!** Det skrives mye om selvmord, og det er heller ikke en ny tematikk. Her er hovedpersonene både pårørende, men også selv den som er i fare for å dø av selvmord. Jeg tenker man kan diskutere utfordringer rundt hvordan og hvorfor denne tematikken behandles i barne- og ungdomslitteraturen. Men vi er ikke helsepersonell, og det finnes nok ulike oppfatninger. Men at det skrives om, bryter i

alle fall med noen tabuer. Vi har både nye og gamle titler på lista som omhandler selvmord. (*Komiqueen - for barn, Alt skal brenne, Nattskift i Nekropolis, Minus 14*)

- Det er i det hele tatt **lite humor** og mye gravalvor og realisme i norsk ungdomslitteratur, med noen få hederlige unntak for yngre ungdom (og barn). (*Men er ikke humor viktig da? De bøkene som klarer å balansere det humoristiske med en realistisk seriøsitet er de som fungerer aller best, synes jeg. Men de er det ikke mange av.*)
- Mye **grøss og spenning** for yngre ungdom, men ikke fullt så mye som egner seg for de litt eldre. Gode spenningsbøker for de eldste ungdommene er etterspurt, men er faktisk mangelvare!
- Det gis ut **lite ny fantasy**, men det som kommer spiller ofte på **norron** tematikk. Men leserne elsker fortsatt fantasy-seriene – som i all hovedsak er oversatt fra engelsk.
- **Dystopier** eller ulike former for framtidsvisjoner/kontrafaktiske fortellinger holder fremdeles koken, kanskje mest i skjønnlitteratur for voksne nå? ikke lenger så fremtredende i ungdomslitteraturen.
- Savner flere gode **feelgood kjærlighetsbøker!** De som kommer handler ofte om de vanskelige/usunne forholdene og den trøblete kjærligheten. Det må kanskje til hvis det skal bli engasjerende, men vi trenger også å slappe av og kose oss innimellom. Og sex skriver man nesten ikke om i norske skjønnlitterære bøker for ungdom. Hvorfor ikke? Det er vel lite som tar større plass i hodet på en 17-åring...
- Men **#metoo** fortsetter... og problematiseres kanskje på en annen måte enn før? I alle fall prøver Helene Uri på det i *Stillheten etterpå*. Og vi har *Det Sara skjuler som handler om voldtekt*.
- **Lettlestbøker** for ungdom trenger vi mer av! Men vi får det ikke! Her må forlagene skjerpe seg, men kudos til **Samlaget** som gir ut *Grøss og gru*-serien med gode letteste grøssere for ungdom. Men på nynorsk... Å skrive gode lettlestbøker som treffer målgruppa og faktisk er **letteste**, er en utfordrende kunstart...
- Mer **lyrikk** enn før! Det har kommet noen gode diktsamlinger for ungdom, 1 er nominert til Uprisen (*Følg med nå* – Trygve Skaug (insta-poet og musiker). På lista har vi en som kanskje utfordrer sjangeren litt og kan leses som en lettest punktroman: *Når er jeg gammel nok til å skyte faren min* av Åse Ombudstvedt
- **Verden og vi** er fortsatt et aktuelt tema, og det kommer spennende bøker av norske forfattere, men det hadde vært fint om vi hadde fått input også fra andre stemmer rundt om i verden, ikke bare det kritthvite "skandi-anglosaksiske"... Men litt satt på spissen, for de er ikke helt blendahvitt heller...
 - *Third Cultur Kids og Eg snakkar om det heile tida* er hederlige norske bidrag i sakprosa-kategorien!
- Mange gode **debutanter** i 2019, blant annet noen veldig gode ungdomsbøker.

- Voksne debutanter skriver mye om fysisk og psykisk helse. Og samfunnskritikk, uten at det blir hovedtema i teksten. Og dystre framtidsvisjoner, som har tatt voksenlitteraturen. Det er ellers vanskeligere å peke på trender i voksenlitteraturen. Der er tilfanget av ny litteratur mye større, og det skrives i mange ulike tematiske retninger. I tillegg ser vi (i TUL-lista) også mye utover mot (spesielt) den engelskspråklige litteraturen som oversettes til norsk.
- Når det gjelder nettopp **oversettelsene** er det et gjentakende hjertesukk at det nesten utelukkende oversettes bøker fra engelsk og amerikansk. Dette gjelder spesielt ungdomslitteratur, der særlig amerikanerne er gode til å gi ut spennende Young Adult-bøker, en sjanger vi nærmest ikke har på norsk. Men til og med oversettelser fra svensk har de siste årene vært så godt som fraværende, med et par-tre hederlige unntak i år.
 - Noen har pekt på at **Bokåret 2019** hadde blikket rettet (innover) mot Frankfurt og dermed ikke hadde ressurser til overs for å ha blikket rettet utover mot verden. Og det har blitt hevdet at det ligger mange lovende manus på vent for utgivelse i 2020.
 - Mange spennende oversettelser fra små språk gis også ut på små forlag og går dermed lettere under radaren for både anmeldere og formidlere. Og det er synd.

Litt på sidelinja, men...:

- Og så har jeg en observasjon av språket i oversettelsene: det brukes jevnt over mye konservativt bokmål. Sjeldent bruk av radikalt bokmål og konkrete hokjønnsord med a-ender. Men hvorfor? Ofte virker disse tekstene å være langt mer varierte i språkuttrykket på originalspråket, er mitt inntrykk etter å ha sammenlignet ganske mange utgivelser. Det er kjedelig at det språklige handlingsrommet i oversatte tekster ser ut til å være mindre enn i originaltitler på norsk. Noen oversettere som også er forfattere sier at språkvask og korrekturlesning er strengere for oversettelser, og kanskje er det en av årsakene til en mer konservativ språkbruk enn nødvendig. Mitt inntrykk er at tekstene blir mindre levende og kanskje også mindre relevante og rett og slett dårligere? Det virker som at forlagene ikke gir oversetterne av barne- og ungdomslitteratur verken god nok tid eller rom til å gjøre en best mulig jobb.

Tematisk oversikt over ungdomsbøker i 2019:

- Familietrøbbel/omsorgssvikt: 7
- Livet: 4
- #metoo: 3
- Selvmord: 3
- Kjærlighet (trøblete): 6
- Fantasy: 3
- Dystopi: 1
- Flyktning/krig: 2
- Humor: 2
- Spenning: 2

- Grøss: 2
- Dikt: 3